

Ks. Ireneusz WERBIŃSKI, *Problemy i zadania współczesnej hagiologii*. Toruń: Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika 2004, ss. 311.

Ziemskie życie człowieka zawsze ukierunkowuje go ku podejmowaniu dróg osobowego wydoskonalania siebie. Choć niekiedy może to być bardzo prozaiczne, nie mniej do tego jest zdolny tylko człowiek, jako istota wolna i rozumna. Może to być niekiedy szukanie tylko pewnych wątków, a nawet i satysfakcji zewnętrznej, które ograniczają się tylko do sfery swoistej sprawności fizycznej. Można tę sferę łączyć z pewnymi bardziej wyższymi wymaganiami. Doskonałość ciała okazuje się jednak tylko wystarczającą na pewien krótszy czy dłuższy odcinek czasu. Po prostu sama natura niesie w sobie liczne ograniczenia cielesne, niezależne od człowieka. Zatem ciało samo w sobie nie może stać się na zawsze jedynym przedmiotem dążenia do doskonałości

Dostrzeganie jednak w sobie, jako istocie stworzonej na obraz i podobieństwo Boże, jeszcze innych wyrazów, wymiarów czy płaszczyzn może stawiać zatem jeszcze inne propozycje. Jest to wkroczenie w sferę pozafizyczną, a więc psychiczną i duchową. To wchodzenie już w specyfikę swego niepowtarzalnego człowieczeństwa. To dostrzeganie w sobie bardziej przystającej do człowieka głębi, która pozwala pełniej i doskonale widzieć siebie samego. Tutaj stają jednak zazwyczaj także pewne oczekiwania i wymagania.

Chrześcijaństwo z czasem, wychodząc z samego Jezusa Chrystusa oraz z bogactwa treści ksiąg objawionych, z czasem wypracowało różnorodne drogi doskonałości. Nie jest to jednak działanie tylko czysto ludzkie, a więc w pewnym sensie samodoskonalenie się, podobne do wielu nurtów starożytnej myśli greckiej. Tutaj oczekuje się czegoś innego, czegoś więcej, czegoś bardziej odpowiedzialnego i twórczego. Na wszystkie te procesy trzeba spojrzeć z zupełnie innej perspektywy, nowej perspektywy, która jest możliwa realnie, a nie tylko teoretycznie, tylko w chrześcijaństwie.

Chrześcijaństwo w wielorakich dziełach doskonalenia się proponuje przede wszystkim drogę świętości, a więc ludzkiego, tu na ziemi, podczas ziemskiego pielgrzymowania, upodobnienie się do samego Boga. Jest ono możliwe tylko w opartej na prawdzie współpracy z Bożą łaską. Zatem chodzi o wyjątkową harmonię spotkania tego co Boskie z tym co ludzkie, ku perspektywom wydania odpowiednich owoców świętości. Zagadnieniami tymi zajmuje się w sposób naukowy szczególnie hagiologia.

Profesor Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, a wcześniej Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie (dawne ATK), Ireneusz Werbiński opublikował studium poświęcone problemom i zadaniom jakie związane są ze współczesną hagiologią. Jest on autorem wielu pionierskich prac z zakresu tej dyscypliny oraz szeroko pojętej teologii duchowości i dyscyplin pokrewnych. Jest także cenionym ekspertem w konkretnych procesach związanych ze staraniami o beatyfikację czy kanonizację.

Prezentowane studium otwiera klarowny spis treści w języku polskim (s. 5-7) oraz angielskim (s. 8-10). Są one dobrym, schematycznym wprowadzeniem w prezentowaną problematykę. Tutaj zamieszczono także krótki wykaz skrótów (s. 11).

Całość merytoryczną publikacji otwiera wstęp (s. 13-18). Zasadniczy korpus podzielony został na pięć rozdziałów. Z których pierwszy opatrzony został tytułem: „Przedmiot hagiografii” (s. 19-91). Ukazano sam fenomen świętości w jego szerokiej kompleksowości. Zatem wpisana jest ona w Kościół, ma w sobie rys trynitarny oraz ascetyczny i mistyczny wymiar. Oczywiście uwarunkowana jest osobowo. Także wskazano na czynniki wspomagające świętość oraz ewentualne przeszkody na tej drodze.

„Metody badań hagiologicznych” to tytuł drugiego rozdziału studium ks. I. Werbińskiego (s. 92-157). Wskazano wstępnie na hermeneutykę hagiologiczną, aby następnie skoncentrować się bliżej na zastosowaniu metod wypracowanych przez nauki historyczne. Wskazano tutaj m.in. na odkrycie, ustalenie faktu. Ważnym jest przebadanie źródeł. Z kolei już szczegółowy proces historyczny tak poznawczy jak i narracyjny. Toruński badacz ukazał także zastosowanie metod wypracowanych w psychologii. Odwołuje się tutaj zwłaszcza do G. W. Allporta, R. B. Cattella i A. H. Masłowa poszukując odpowiedniej koncepcji osobowości. Wreszcie wskazano jeszcze na zastosowanie metod wypracowanych przez nauki teologiczne. Chodzi tutaj o teologiczne ujęcie, odczytanie i odtworzenie faktu.

Kolejny rozdział nosi tytuł: „Twórczość hagiograficzna” (s. 158-194). Autor wyróżnia tutaj dwa bloki: hagiografia powszechna i polska. Przy tej pierwszej wskazuje na etapy: starożytność chrześcijańska, średniowiecze i czasy współczesne.

„Sposoby dowodzenia *świętości kanonizowanej*” zaprezentował ks. prof. I. Werbiński w kolejny rozdziale prezentowanego studium (s. 195-234). Wskazał najpierw na genezę i rozwój postępowania kanonizacyjnego. Po nakreśleniu kultu oddawanego świętym, obrazom i relikwiom wyakcentowano kanoniczne pojmowanie świętości. Kreśląc uwagi o beatyfikacji i kanonizacji wskazano na etapy i formy orzecznictwa „świętości kanonizowanej”. Wreszcie ukazano dowodzenie świętości w procesach beatyfikacyjno-kanonizacyjnych.

Ostatni rozdział omawianej pracy nosi tytuł: „Zadania hagiologii” (s. 235-287). Jest to nadal działanie w drodze, choć ma już określone podstawowe zadania. Generalnie święci stają jako wzory osobowe. Ważnym jest ukazywanie tych wzorów oraz ich konkretnych postaw poprzez celebracje ich liturgicznych wspomnień. Dobrze, że autor wskazał na wzory świętych dla poszczególnych stanów życia, a więc dla osób świeckich, życia konsekrowanego i kapłaństwa diecezjalnego. Ważnym jest wskazanie, że święci uczą postaw świadectwa.

Całość treściową studium ks. prof. I. Werbińskiego zamyka interesujące zakończenie, które jest pewna próba podsumowania przeprowadzonych badań (s. 288-290).

Od strony formalnej dodano jeszcze dość obszerną bibliografię (s. 291-305). Podzielona ona została na trzy zwarte bloki: 1. dokumenty Kościoła, 2. dokumenty i przemówienia papieskie, 3. literatura przedmiotu. Na końcu zostało zamieszczone streszczenie w języku angielskim w przekładzie ks. H. Połusznego z Londynu (s. 306-311). Jest to dobre i potrzebne wskazanie dla czytelników obcojęzycznych o generalnych liniach omawianej pracy.

Oto w polskiej literaturze teologicznej ukazała się interesujące studium, podejmujące problematykę szeroko pojętej świętości oraz wielu szczegółowych kwestii wokoło niej. Jest to zatem dotykane szczególnie ważnego zagadnienia w całości ludu Bożego Nowego Przymierza. Czasy Jezusa Chrystusa, ze swej natury, są czasami świętości, gdyż jest to próba podążania za Mistrzem z Nazaretu. Pytanie budzi tylko osobowa oraz podejmowana w wolności odpowiedź na to powołanie i wezwanie, które nie jest ekskluzywnym, ale zaoferowanym każdemu ochrzczoneму. Chrześcijaństwo winno wręcz być szczególnie znaczone tym znakiem w postawach codziennego życia.

Istnieje jednak niebezpieczeństwo widzenia całego problemu świętości tylko w kategoriach hagiograficznych. Jest to oczywiście ważnym elementem nauk teologicznych, uświęcony wielowiekową tradycją, ale dzisiaj trzeba pójść znacznie dalej. Wydaje się jednak, że propozycja ks. prof. I. Werbińskiego właśnie idzie dalej, i to wyjątkowo odważnie oraz twórczo. Zatem słusznie stwierdza on już we wstępie: „W niniejszej publikacji podjęto próbę przedstawienia istotnych problemów dotyczących świętości. Wnikając głębiej w terminologię i przedmiot naszych zainteresowań, zauważamy, że świętość można rozpatrywać wieloaspektowo” (s. 13).

Stawiając postulat bardziej kompleksowego widzenia hagiologii autor jest świadomy nowości, a jednocześnie i podejmowania wielu tradycyjnych zagadnień. Zatem autor słusznie zauważa, że „w ujęciu szczegółowym hagiologia powinna zajmować się: a/ naukowo-krytycznym studium źródeł oraz badać społeczną funkcję całej literatury hagiograficznej, b/ pojęciem świętości i jej rozwojem, c/ naukową biografią świętych, d/ dziejami kultu, e/ procedurą beatyfikacyjno-kanonizacyjną, f/ liturgicznymi obchodami wspomnień o świętych” (s. 14). Są to bardzo klarowne i jasne postulaty choć mogą budzić dyskusje, zwłaszcza swobodnego zawłaszczania problematyki, która tradycyjnie była przedmiotem badawczym innych dyscyplin naukowych.

Zamieszczona w pracy bibliografia jest, zwłaszcza w bazie źródłowej wystarczająca. Nie mniej można byłoby sięgnąć do innych wystąpień papieskich, zwłaszcza w kontekście męczeństwa. Zresztą papież na to zwracał szczególną uwagę w kontekście Wielkiego Jubileuszu Roku 2000, kiedy wskazywał potrzebę opracowania nowego martyrologium. Pojawiło się w tych przemówieniach wiele nowych wątków interpretacyjnych w kategoriach historycznych, kanonicznych oraz teologicznych. Także Kongregacja Spraw Kanonizacyjnych wydała inne dokumenty, choć nie są one jakimiś znaczącymi, w sensie tworzenia nowych procedur czy praktyki historycznej oraz procesowej, ale dla ukazania jej procesowania warto było jej przywołać. Szkoda, że nie odwołano się do opublikowanych prac abp. E. Nowaka, sekretarza Kongregacji.

Natomiast bibliografia w zakresie literatury przedmiotu jest dość zawężona, zwłaszcza do polskojęzycznej. Tym czasem liczne beatyfikacje i kanonizacje wyzwały moc opracowań i publikacji, czasem bardzo dojrzałych i twórczych teologicznie (np. Juan Diego). Tutaj można było spodziewać się liczniejszego wskazania dorobku pisarskiego m.in. G. Bartoszewskiego, S. Kośnika, W. Padacza, A. Kubisia, J. Machejka, a więc osób bezpośrednio zaangażowanych w liczne polskie procesy beatyfikacyjne czy kanonizacyjne. W zakresie prac poświęconych duchowości i ascetyce zabrakło z kręgu języka polskiego m.in. S. Bochenka, W. Pluty, J. Ratzingera, K. Górskiego.

Natomiast baza obcojęzyczna jest dość skromna jak na publikacje w zakresie tej tematyki i o takim charakterze treściowym oraz metodologicznym. Zwłaszcza literatura hiszpańskojęzyczna, która ukazała się w Hiszpanii z okazji licznych beatyfikacji ofiar wojny domowej czy w Meksyku. Także wyniesienia na ołtarze w krajach doświadczonych różnymi totalitaryzmami. Dobrze się jednak stało, że studium to zostało uprzystępnione szerokim odbiorcom. Daje to szansę szerokiego sięgnięcia do wizji i myśli Kościoła wokół wynoszenia na ołtarze ludzi świętych.

Niestety w prezentowanej książce znalazły się niestety błędy literowe, zwłaszcza w pisowni w językach obcych (s. 11, 291, 294, 303). W wykazie bibliograficznym występują skróty, których brak w ich wykazie (s. 293, 296, 297, 298, 299, 303).

Omawiane opracowanie jest ważnym elementem dyskusji w Polsce wokół problematyki świętości, a zwłaszcza jej sformalizowanej formy w postaci beatyfikacji czy kanonizacji. Oczywiście chodzi tutaj także o cały proces historyczny i teologiczny oraz kanoniczny poprzedzający te niepowtarzalne akty, będące jedną z manifestacji autorytetu szczególnej władzy następcy św. Piotra. Dziś już wiadomo, że Benedykt XVI postanowił, iż ona sam będzie przewodniczył tylko kanonizacjom. Zatem beatyfikacjom będą przewodniczyć legaci papiescy. Ten zabieg kanoniczno-liturgiczny w niczym nie zmienia samej wizji teologiczno-kanonicznej.

Wydaje się, że ks. prof. dr hab. Ireneusz Werbiński poprzez swoje opracowanie z zakresu hagiologii wniósł interesujący wkład w dyskusję wokół problematyki świętości. Tak kompleksowa publikacja jest istotnym praktycznym włączeniem się w pochylanie się nad samym chrześcijaństwem. Ta refleksja pozostaje zawsze aktualną, wręcz oczekiwaną, zwłaszcza w kontekście współczesności i jej wielorakich kryzysów. Ks. I. Werbiński stara się przejść ponad problemami, a bardziej skoncentrować się na pewnych bardziej obiektywnych kategoriach, zwłaszcza wiary, nadziei i miłości.

Można powiedzieć, że autor prezentowanego opracowania podjął próbę ukazania najpierw problemów jakie stawia współczesna hagiologia. Jednocześnie, zgodnie z tytułem książki, wskazuje także na zadania jakie niesie w sobie ta właśnie dyscyplina. Jest ona przecież w znacznym stopniu interdyscyplinarna. Cóż taka jest bowiem sama, dosłownie rozumiana i podjęta świętość chrześcijańska, oparta na darze Jezusa Chrystusa..

bp Andrzej F. DZIUBA